

DOVEZI ETNOLOGICE ȘI PALEOETNOLOGICE PRIVIND VECHIMEA VITICULTURII ÎN MOLDOVA CENTRALĂ *

de Dorinel ICHIM

Ramură a etnologiei, paleoetnologia studiază aspecte ale civilizațiilor și culturilor arhaice, relevate de antropologie și arheologie. Paleoetnologia are ca obiect de studiu omul ca făptură creatoare de limbaj, de forme de viață socială, de unelte și obiecte de civilizație și cultură, de mediu ambiant propriu vieții materiale și spirituale¹.

Referindu-se la raportul dintre raheologie și paleoetnologie, Radu Vulpe consemna următoarele „Spre deosebire de arheologie care a pus accentul pe aspectul înregistrării, clasificării și determinării structurii materiale a unui complex social arhaic, paleoetnologia a încercat cu precădere, pe baza aceluiași material și a unor date comparativ-istorice, să reconstituie modelele de viață ale unor comunități”². Autorul subliniază faptul că prin coroborarea rezultatelor de ordin arheologic cu cele de ordin paleoetnologic și etnologic este posibilă o explicare mai justă a procesului de etnogeneză română, a problemei *continuității pe teritoriul străvechi al poporului român* în mileniul delimitat de epoca aureliană și apariția primelor state românești.

O deosebită importanță în descifrarea modurilor de viață ale populațiilor din neamul tracilor și în mod special al triburilor geto-dacilor o are coroborarea investigațiilor arheologice și paleoetnologice cu cercetările etnologice efectuate în trecut și în prezent, care scot la iveală un bogat material tradițional, cu multe elemente din secolele anterioare.

Domeniul în care se poate aborda această problematică este, desigur, cel al vieții materiale, în strânsă legătură cu ocupațiile de bază ale populației pe care o studiem. Ceea ce putem studia din modul de producție

* Comunicare prezentată la sesiunea științifică ce a avut loc la Bacău în anul 1980.

1 Romulus Vulcănescu, *Dicționar de etnologie*, Editura Albatros, București, 1979, sub voce.

2 Radu Vulpe, *Corelația arheologie-etnologie*, în *Introducere în etnologie*, Editura Academiei R.S.R., București, 1980, p. 38.

sclavagist dac este categoria largă și foarte diversificată a uneltelor, ceramicii, monedelor, precum și alte resturi materiale ale davelor și ale așezărilor rustice daco-gețice de pe tot cuprinsul țării.

Vastul material arheologic scos la iveală ne atestă o bogată și înfloritoare viață economică în societatea geto-dacă, pînă la cucerirea romană. Desigur că nu toate rezultatele furnizate de arheologie pot fi utilizate spre a încerca o reconstituire a unor aspecte ale vieții materiale. Dar cele mai multe unelte confecționate de meșterii făurari, precum și atelierele unde acestea erau prelucrate, constituie tot atîtea dovezi ale unor avansate cunoștințe în domeniul tehnicii de prelucrare a metalelor. În lucrarea *Civilizația fierului la daci* este consemnată astfel perpetuarea cunoștințelor acumulate de daci în făurărie: „Experiența acumulată, transmisă din generație în generație, și continua ei îmbogățire fie pe cale empirică, fie prin preluări reciproce sau unilaterale de tehnici și de procedee tehnologice a dat anticilor posibilitatea creării acelei diversități de produse de fier, unele cu calități de-a dreptul excepționale, care impresionează pe specialiștii moderni.“³

Un studiu comparativ asupra produselor meșteșugărești ale făuraților daci, ale fierarilor din evul mediu și ale celor produse de fierăriile tradiționale de la țară ne duce la concluzii de-a dreptul senzaționale. Fierăria ca instalație și foalele ca dispozitiv de pompare a aerului pentru a obține temperaturi mari care să mijlocească prelucrarea la cald a fierului brut și-au păstrat funcționalitatea. Foarte multe unelte din categoria celor de susținut cum sînt nicovalele, de deformat, cum sînt baroasele și ciocanele, de apucat, cum sînt cleștii de diferite forme, precum și instrumentele auxiliare — de tăiat, trasat și verificat își găsesc analogia în epocile următoare, fiind regăsite în atelierele de fierărie de tip tradițional.

Unelte produse în aceste instalații de către meșterii făurari daci au căpătat forme aproape definitive din punct de vedere a perfecționării și eficienței în domeniul respectiv de folosință, fiind regăsite în societatea tradițională românească. Astfel întîlnim în agricultură *cuțitul de plug* și *oticul*, grebla, sapa, secerea, îmblăciul, foarfeca, *cuțitul* și *cosorul* de vie.

Un alt domeniu la care ne referim este cel al prelucrării lemnului, dat fiind faptul că arhitectura dacică a avut la bază un sistem constructiv al lemnului. Unelte indispensabile prelucrării lemnului, ca toporul, barda, tesla, fierăstrăul, compasul, dalta, *cuțitoaia* și *sfredelul* ne sînt mărturii asupra fazelor de prelucrare și a tehnicilor de îmbinare a lemnului. Tesla și dalta presupun scobitul și dăltuitul recipientelor din trunchiuri de copac: buduroaie, coveți, călcător pentru struguri și hambare de provizii din trunchiuri întregi de copac. Toporul, barda, fierăstrăul presupun defrișarea, cioplirea și retezarea sau tăierea pe lung a trunchiurilor de copaci folosiți la construcțiile civile și militare.

Fără a nesocoti influențele survenite din lumea greco-romano-celtică în domeniul confecționării uneltelor de metal, se poate aprecia că în perioada cuprinsă între secolele I î.e.n. — I e. n., făurarii daci ajunseseră la o perfecțiune a tehnicii care atinsese cel puțin stadiul de dezvoltare greco-roman.

De asemeni ne permitem să concluzionăm că aceste unelte pomenite mai sus, ale căror forme au atins perfecțiunea încă de acum două milenii, și pe care le regăsim în orînduirile următoare pînă în epoca modernă, pot fi denumite clasice.

Unui anumit stadiu de perfecționare a uneltelor agricole și meșteșugărești îi corespunde și un anumit mod concret de utilizare, la care se adaugă gradul de inventivitate și iscusință a individului sau a colectivității din care face parte.

Pe baza acestor ipoteze ne permitem să atribuim geto-dacilor o serie de cunoștințe avansate în domeniul meșteșugurilor, agriculturii, creșterii animalelor și a altor ocupații secundare: vînațoarea, pescuitul, albinăritul etc.

Vom ilustra cele afirmate mai sus cu exemple din domeniul culturii viței de vie, care, după cum este știut, a cunoscut o mare amploare în spațiul carpato-danubiano-pontic, din vremuri foarte îndepărtate.

Pe întreg cuprinsul țării s-au descoperit dovezi materiale care atestă o agricultură multimilenară cu ramurile ei, printre care viticultura a avut o largă răspîndire. Cu mult înaintea geto-dacilor purtătorii culturii neolitice practicau agricultura și creșterea animalelor domestice, făceau vase din lut pe care le înfrumusețau cu pictură, țeseau și împleteau fibrele vegetale.

Cultivarea primitivă a plantelor pe teritoriul Moldovei este atestată odată cu prezența purtătorilor culturii Criș, în mileniul V î.e.n.⁴ Pentru mileniiile IV-III î.e.n. dovezile unei agriculturi cucuteniene sînt mult mai numeroase, resturi de boabe carbonizate fiind descoperite la Frumușica, Izvoare, Hăbășești, Valea Lupului, Lecca-Ungureni, Mărgineni ș.a.

Purtătorii culturii de tip Tripolie-Cucuteni-Ariujd au fost primii care au introdus vița de vie în cultură. În mai multe stațiuni de tip Tripolie s-au găsit imprimate pe vase urme de struguri cu bobîța mare, din specia *Vitis vinifera*, avînd originea în Orientul Apropiat. Alte dovezi arheologice atestă prezența unor boabe mici, asemănătoare formelor hibride actuale și se situează între speciile cultivate și via sălbatică locală, care se găsește în pădure, făcînd parte din specia *Vitis silvestris*⁵.

Aceste descoperiri permit să afirmăm că în regiunea dintre Nistru și Prut, în epoca Tripolie, se cultivau deja arbori fructiferi veniți din

⁴ Dan Monah și Ștefan Cucoș, *Date și ipoteze asupra agriculturii cucuteniene*, mss.

⁵ Z. V. Janouchevitch, V. I. Markevitch, *Especies de plantes cultivées des stations primitives au Sud-Ouest de l'URSS*, în *Les rapports et les communications de la délégation des archeologues de l'URSS au VIII Congrès international des sciences préhistoriques et protohistoriques*, Belgrad, 1971, p. 6.

Oriental Apropiat. În același timp, pe baza viei sălbatice de pădure, se formau soiurile locale de vii ⁶.

Dar pe arealul de răspîndire a triburilor neolitice, așezate statornic pe terasele râurilor Nipru, Bug, Nistru, Prut și Siret încă din mileniile III-II î.e.n. se aflau masive spații cu viță sălbatică de pădure ⁷.

Desigur, este posibil ca în așezările neolitice de pe terasele bazinului mijlociu al Siretului și al Troțușului, la Lecca-Ungureni, Mărgineni, Fîntînele, Podei-Tg. Ocna, Poduri ș.a. să fi existat viță de vie sălbatică.

Apariția bordeielor în epoca bronzului și perpetuarea lor în epoca fierului ca tip de locuință specific acestor epoci istorice, a făcut posibil ca în jurul acestora să apară unele spații libere care să joace rolul de grădini. Pe aceste locuri au fost defrișați copacii neroditori, fiind lăsați să rodească copacii pădureți cu fructe și viță sălbatică.

Vasele de provizii aparținînd culturii Monteoru din epoca bronzului, precum și culturilor din epoca fierului, alături de amforele grecești, romane și autohtone constituie și ele dovezi de continuitate a viticulturii în Moldova, ca de altfel în întreaga țară.

Prin selecționarea celor mai bune vițe de vie sălbatică, întîlnite în timpurile străvechi în Crimeea și la Dunărea de Jos, s-au format soiurile locale de struguri ⁸.

Amploarea pe care a luat-o viticultura în epoca geto-dacă a determinat pe marele preot Deceneu să treacă la măsura capitală de distrugere a viilor. Se pare că această hotărîre avea un mare rol pe plan spiritual, în sensul că stînjenea, într-o oarecare măsură influența cultului dionisiac în spațiul de la nord de Dunăre, unde începuse să se facă resimțit. Răspîndirea cultului dionisiac la nord de Dunăre, la triburile geto-dace, pune în primejdie cultul încetățenit de marele preot Deceneu ce urma a se consolida.

Prezența unui mare număr de amfore de import grecești și romane în stațiunile arheologice de la Brad, Răcătău și Poiana (toate pe Siret) o punem pe seama consumului de vinuri străine de către dacii care aparțineau clasei înstărite. Imitațiile de amfore ale carpo-dacilor din aceste așezări, precum și din multe altele, ne dovedesc că marea majoritate a dacilor din Moldova erau producători și consumatori de vinuri locale.

Dar cele mai concludente dovezi ale practicării viticulturii pe scară largă sînt uneltele folosite în procesul cultivării, legate de plantare, întreținere, recoltare și vinificație. Acesta este și motivul pentru care la începutul prezentului studiu ne-am ocupat de confecționarea uneltelor din metal și din lemn. Desigur că cele mai vechi unelte, fiind confecționate din materiale perisabile, nu s-au păstrat pînă astăzi. Unele dintre ele, cum sînt cele din corn și os, erau folosite și la alte munci agricole, nefiind proprii numai viticulturii. Cert este faptul că *bățul de săpat* sau *țărușul* este întîlnit la majoritatea populațiilor aflate în stadiul

6 *Ibidem*.

7 I. C. Teodorescu, *Pe urmele unor vechi podgorii ale geto-dacilor*, Editura Agro-Silvică, București, 1964, p. 64 și nota 1.

8 *Ibidem*.

de cultivatori primitivi, încă din paleolitic⁹. Din această unealtă a evoluat săpăliga și chitonagul. La cultivatorii de vie din Moldova Centrală mai poate fi întâlnită o unealtă care se compune dintr-un țaruș și o săpăligă, montată cam la 20-25 cm de vîrf, folosită drept călcător. Prezența chitonagului ca unealtă evoluată din țaruș este legată de cultivarea viței de vie, de aducerea ei din pădure și plantarea prin butășire în apropierea locuinței.

Pentru curățirea și tăierea viței, după fiecare ciclu vegetativ, au fost folosite încă din neolitic cuțitele curbe din piatră. În epoca bronzului și apoi în a fierului aceste unelte se întilnesc și sub numele de cosoare din piatră sau din metal. Lamele ușor curbate ale acestora erau potrivite pentru vița uscată care era dificil de tăiat.

Dar despre *cosoarele de vie* propriu-zise, cu lamă dreaptă și virful curbat, putem vorbi din epoca fierului Latène, fiind înrudite cu secerile din bronzul VII¹⁰. Cosorul ca unealtă se apropie ca formă de cosorul-armă cu lama încovoiată care este *pumnalul dacic* (sica), cu virful curbat și subțiat, reprezentat și pe Columna lui Traian. Este foarte posibil ca această unealtă viticolă să fie o variantă de armă, acest lucru fiind surprins din punct de vedere etnografic la satele de viticultori. Acești locuitori poartă în permanență asupra lor, la brîu, cosoul pe care îl folosesc cînd merg la pădure sau la drum lung, atît pentru apărare cît și pentru alte necesități. Fiind prevăzut la capătul mînerului cu un inel sub formă de buclă, obținut din prelungirea cozii, cosorul făcea parte din accesoriiile costumului bărbătesc și era prins de cingătoare cu o curea sau cu zale metalice. Astfel, putem spune despre cosor că și-a păstrat funcția dobîndită de la daci, de unealtă dar și de armă de apărare, funcție care s-a păstrat pînă în zilele noastre. Densitatea acestor unelte viticole este destul de mare, fiind aproape nelipsite în așezările dacice, iar formele lor sînt aproape identice cu cele din societatea tradițională¹¹.

Pentru a ilustra ideea continuității tipurilor de cosoare de la getodaci și pînă astăzi este necesară o prezentare a acestora în ordine cronică, în funcție de exemplarele care ne stau la dispoziție.

*Cosor carpic*¹², sec. II e.n., descoperit la Tăvădărești, comuna Dealu Morii, județul Bacău, cu buclă la capăt, ascuțit în partea exterioară ; dimensiuni : 18 × 2 cm.

*Cosor de tăiat la vie*¹³, sec. XI-XIII, descoperit la Jariștea-Vrancea, cu creasta de 5 cm., cu decor de linii curbe întrerupte de puncte ; dimensiuni 40,7 × 3,8 cm. Exemplare asemănătoare s-au descoperit și în

9 I. Lips, *Obîrșia lucrurilor*, București, 1964, p. 142 ; V. Neamțu, *La technique de la production céréalière en Valachie et en Moldavie jusqu'au XVIII-e siècle*, Editura Academiei R.S.R., București, 1974, p. 164.

10 Vasile Pârvan, *Getica*, București, 1926, p. 497.

11 Ioan Glodariu și Eugen Iaroslavschi, *op. cit.*, p. 75 și fig. 66.

12 Aducem mulțumiri și pe această cale arheologului Viorel Căpitanu de la Complexul muzeal județean Bacău pentru materialul arheologic pus la dispoziție.

13 Anton Paragină, *Două piese de metal din feudalismul timpuriu descoperite în comuna Jariștea, jud. Vrancea*, în *Studii și comunicări*, Focșani, 1978, p. 81-84.

alte localități din Moldova (Dumitreștii Vechi în județul Vaslui, într-un mormînt de înhumatie; Coșna-Floreni în județul Suceava ș. a.).

*Cosor de vie*¹⁴, sec. XVII, descoperit în săpăturile arheologice de la Tg. Trotuș, cu lamă lată și inel; dimensiuni: 24 × 4 cm.

Cosor de vie, sec. XIX, descoperit în vatra satului Căbești, comuna Podu Turcului, județul Bacău; dimensiuni; 16,7 × 1,7 cm.

*Cosor de vie*¹⁵, sec. XIX, descoperit în vatra satului Căbești, comuna Podu Turcului, județul Bacău, lama lată; dimensiuni 25,5 × 3,5 cm.

*Cosor de vie cu creastă*¹⁶, descoperit în vatra satului Burdusaci, comuna Răchitoasa, județul Bacău, cu modele incizate în formă de V-uri, cu linii duble pe ambele fețe; dimensiuni 23,3 × 4 cm, creasta de 5 cm. Tăișul de la creastă era folosit pentru tăierea corzilor groase. Acest exemplar este identic ca formă cu cel descoperit la Jariștea-Vrancea, aparținînd secolelor XI-XIII.

Dacă la tipurile de mai sus nu s-au mai păstrat mînerele, fiind confecționate din material perisabil (lemn), prezentăm în continuare și două cosoare cu mîner din lemn, existente în colecțiile de etnografie ale Complexului muzeal Bacău.

Cosor de vie, cu lamă lată și mîner din lemn, avînd un inel pentru fixare pe partea metalică, din Fărăoani-Bacău. În partea exterioară a curbării prezintă o șea.

Cosor de vie, cu lamă lată, mîner din lemn, inel sub forma unui mânșon, din Răcăciuni-Bacău. Pe ambele fațete are incizat movitul „unghia”.

Desigur că numărul cosoarelor din secolele XIX-XX ar putea fi prezentate în continuare, exemplare asemănătoare fiind întîlnite în toate satele moldovenești de veche tradiție, în care s-a practicat viticultura. În funcție de forma lor, cosoarele care au fost folosite în secolele XIX și XX pot fi împărțite în trei tipuri. *Cosor cu lama îngustă*, care are la bază tipul carpo-dacic și care a fost folosit pînă în zilele noastre de către cultivatorii de vie. *Cosorul cu lamă lată*, care apare încă din epoca fierului¹⁷, cu analogii în lumea greacă și romană, se reintilnește în epoca feudală și are o frecvență foarte mare pe întreg cuprinsul țării, fiind prezent în inventarul viticol tradițional. *Cosorul cu creastă*, care se în-

14 Mulțumim arheologului Alexandru Artimon de la Complexul muzeal județean Bacău pentru amabilitatea de a ne pune la dispoziție materialul arheologic.

15 Mulțumim și pe ceastă cale cetățeanului Ionică Ichim din Căbești, comuna Podu Turcului, Județul Bacău, pentru amabilitatea de a fi donat Complexului muzeal județean Bacău două cosoare de vie.

16 Mulțumim pe această cale prof. Dorina Bogza și prof. Ion Mihăilă de la Școala Generală Burdusaci, comuna Răchitoasa, județul Bacău pentru materialul etnografic pus la dispoziție.

17 Ioan Glodariu, Eugen Iaroslavschi, op. cit., p. 140 și fig. 72/1-2.

tilnește în feudalismul timpuriu și în cel dezvoltat, atât în Moldova¹⁸ cât și în Muntenia¹⁹.

Toate aceste tipuri au fost preluate de atelierele meșteșugărești tradiționale atât în Moldova cât și în întreaga țară, pentru ca în secolele XIX și XX să fie produse în serie, la scară industrială.

Dar, folosirea uneltelor agricole pe parcursul mai multor mii de ani de către o populație sedentară, precum și repetarea ritmică a întregului ciclu agrar, în împrejurări în care se ținea cont de calendarul astronomic — deci o permanentă relație cu cosmosul — ne îndreptățește să afirmăm că unele unelte cât și unele activități agricole au căpătat semnificații magice.

Astfel, unelte viticole ca hîrlețul, cosorul, săpăliga le regăsim într-o formă miniaturizată incluse în categoria celor nouă fiare pentru descîntecul *de stînsul frigărilor*, alături de unelte ca sfredel, topor, coasă, șupag și răzuș, toate înșirate pe o verigă. Acest descîntec, împreună cu instrumentarul respectiv este întilnit și în Cîmpia Română precum și în mai multe localități din județul Bacău (Valea Seacă, Căbești, Podu Turcului).

Descîntecele fiind de origine păgînă, deci precreștine, ne trimit dintr-o dată în lumea geto-dacă, iar tehnica de confecționare a ustensilelor necesare descîntecului, precum și a celor viticole și agricole în general, este la fel de veche. Tehnologia confecționării uneltelor și a ustensilelor s-a păstrat, în linii mari, neschimbată pînă astăzi, deoarece orice intervenții și devieri de la tradițiile moștenite ar fi prejudiciat efectele scontate ale descîntecelor și practicilor oculte.

Revenind la descîntecul *de stînsul frigărilor*, menționăm că acesta avea darul să „vindece” persoana căreia i s-a făcut *de ursită*, ambele practici făcînd parte din categoria celor oculte, practicate în lumea satelor pînă în zilele noastre. Cercetarea în profunzime a fenomenului mai sus amintit a relevat și alte aspecte care merită să fie analizate. Pentru confecționarea celor nouă fiare de descîntec din care nu lipsesc cosorul de vie, hîrlețul, săpăliga, toporul, sfredelul ș. a., trebuia să se colecteze nouă bucăți de fier de la nouă case bune, „neschimbate”, „nepri-menite”, adică să nu fi fost niciunul dintre soți căsătorit încă odată. Toate acestea erau aduse la un fierar anumit, de regulă cavalier sau foarte bătrîn, care le prefierbea (retopea), bătîndu-le cu ciocanul la cald, pînă obținea o singură bucată. Din acest aliaj fierarul confecționa cele nouă fiare de descîntec pe care le „menea” pe numele cui îi erau de folosință. Meșterului făurar i se mai aduceau doi metri de pînză, trei cepe albe, o piine și un litru de vin alb într-o moșoaică nouă, precum și o găină neagră. Toate acestea erau folosite pe rînd la stînsul fiarelor roșii în timp ce erau confecționate. De regulă frigările erau confecțio-

18 Dan Gh. Teodor, *Elemente bizantine în Moldova, secolele VI-XI*, în SCIV, I, tom 21, 1970, p. 115.

19 P. I. Panait, *Contribuții arheologice la cunoașterea satului în secolul al XV-lea pe teritoriul de azi al Bucureștilor*, în *Materiale de istorie și muzeografie*, Muzeul de istorie al orașului București, 1974, p. 223.

nate simbătă seara spre duminică, la mizeul nopții, în cea mai mare taină. Fierarul era primenit în haine curate și când avea de răsucit cu cleștele fierul, ținea miinile la spate²⁰. Astfel procedînd, meșterul făurar credea că putea încarna în uneltele pe care le confecționa „spiritul diabolic” pentru ca ustensilele folosite să capete proprietăți magice. Pentru aceasta uneltele fierarului participă în aceeași măsură la sacralitate. Cio-canul, foalele, nicovala se manifestă ca niște minuni²¹. Sacrificarea unei ființe, a unei păsări în cazul de față, este făcută cu scopul de a imprima proprietăți miraculoase ustensilelor ce se vor folosi în practicile magice.

Toate aceste detalii ne ajută să înțelegem semnificațiile unelțelor miniaturale și rolul pe care îl au acestea în viața spirituală a colectivității. Menționăm în această ordine de idei că arheologii au descoperit în numeroase așezări omenești foarte multe obiecte miniaturizate, al căror rol nu este bine cunoscut. Acesta trebuia să fi fost sensul folosirii lor de către populațiile care le confecționau, adică practicile magice și oculte, vrăjitorie etc.

Din categoria unor ritualuri privind vinificația, care s-au păstrat în partea centrală a Moldovei, se remarcă cel legat de călcatul strugurilor. Este vorba de purificarea prin spălarea rituală pe picioare înainte de călcarea strugurilor. După ce *culesătura* a fost strînsă în cadă și a început să fermenteze, aceasta se punea în *sacul de vie*²², se lega la gură și se călca cu picioarele în *coretă*²³ sau în *lin*²⁴, vinul scurgîndu-se în troacă²⁵, iar de acolo fiind pus în butoi. Era interzis cu desăvîrșire ca să calce struguri în sac femeia. Această muncă trebuia să fie executată de către feciori tineri, neinițiați, sau de către bătrîni. Înainte de a începe lucrul la călcat, aceștia se spălau cu aghiasmă (apă sfințită) pe picioare, aceasta însemnînd, de fapt, spălarea rituală, purificarea²⁶. În felul acesta vinul căpăta proprietăți magice, curative, depășind calitățile obișnuite de aliment, fiind prezent, la fel ca și piinea, și în asociație cu aceasta, la toate sărbătorile de peste an, precum și la toate obiceiurile românești legate de ciclul vieții (naștere, botez, logodnă, nuntă, înmormîntare, pomenirea morților).

Tot ca o spălare rituală poate fi socotită și stropirea cu aghiasmă a viilor și livezilor iarna, la Bobotează, spre a le feri de insecte dăunătoare și de mană²⁷. Toamna, la terminarea culesului, umblau preoții

20 Informatori fierarii Acrișor Ion din Căbești, n. 1907 și Bogdan Voicu din Podu Turcului, județul Bacău, n. 1901.

21 Mircea Eliade, *Forgerons et alchimistes*, Paris, 1956, p. 28.

22 *sac de vie* — săculeț țesut din cînepă răsucită și cusut peste muche, cu ață de strîns la gură; dimensiuni: 0,90 × 0,30 m.

23 *coretă* — trunchi de copac scobit, cu jgheab de scurgere la capăt; în Prahova se numește *corită*.

24 *lin* — denumirea locală a coretei.

25 *troacă* — vas din doage, de înălțime medie, larg la gură.

26 Informatoare Ruxanda Gh. Brînză din satul Buciumi, comuna Ștefan cel Mare, județul Bacău, n. 1908.

27 Adrian Fochi, *Datini și eresuri populare de la sfîrșitul secolului al XIX-lea*, Editura Minerva, București, 1976, p. 265-266.

prin vii, stropeau vasele cu aghiasmă, folosind o creangă de busuioc, legată cu lingă roșie.

În ceea ce privește vinificația tradițională din județul Bacău, trebuie să menționăm *storcătorul manual* din Comănești, cu o capacitate mică de prelucrare. Acest tip era folosit aici deoarece viile se cultivau pe o suprafață redusă și dădeau cantități mici de struguri. Scobit dintr-o bucată de lemn și prevăzut cu un orificiu de scurgere, storcătorul avea la un capăt o verigă metalică care servea drept loc de ancorare a unei pîrghii. Cu ajutorul acestei pîrghii se exercita apăsarea pe un suport de lemn care presa strugurii din cupa storcătorului.

Deși cu o climă și un sol favorabil dezvoltării viticulturii, în județul Bacău aceasta nu a luat proporțiile podgoriilor din Cotnari, Huși, Buciumi sau Nicorești și Odobești. Numeroase documente moldovenești atestă podgoriile sub numele de *viile de la Bacău, dealul cu vii de la Călugăra, viile ungunenilor, viile mănăstirilor Ocna și Bogdana de la Troțuș* și cele ale *mănăstirii Bistrița*. Viile de la Bacău nu erau lipsite de importanță de vreme ce Alexandru Iliăș voievod, la 20 septembrie 1632 imputernicea pe călugării de la mănăstirea Bistrița să ia zeciuiala cuvenită²⁸.

La sfîrșitul veacului trecut, S. P. Radianu, într-un studiu agricol despre județul Bacău, consemna și podgoria de la Jevreni-Flocești (astăzi Viișoara), situată pe terasa Troțușului, la 10 km sud de municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej „La Jevreni, în Bacău, via crește și produce vin excelent la altitudine de 250 m, în Tîrgu Ocna, la 300 m”²⁹. În continuare se arată că via crește pînă la altitudinea de 492 m, la Bucșești și 393 m la Comănești, iar cea mai favorabilă altitudine pentru cultura viei este cuprinsă între 200 și 350 m³⁰.

O statistică de la sfîrșitul veacului trecut consemnează că în anul 1890 viile ocupau o întindere de 3670,76 ha în județul Bacău și au produs 1903,47 hl vin negru și 85 598,75 hl vin alb. Atacurile provocate de filoxeră au dus la distrugerea vechilor vii indigene, încît, după controlurile diviziei filoxerice din anul 1891, s-a constatat o scădere considerabilă a suprafețelor nelucrate, acestea ajungînd la 248,5 ha³¹.

În ceea ce privește calitatea vinurilor din județ, analizate la sfîrșitul secolului al XIX-lea, în laboratoarele stațiunii agronomice de la Herăstrău, dispunem de următoarele date vinurile albe ale județului conțin extract gram pe litru 16,85, iar cele roșii 18,55 grame. Vama franceză pretindea la import, la acea dată, ca vinurile să aibă 18,50 grame, cele albe și 18,24 grame pe litru cele roșii³². Vinurile albe ale județului Bacău deci erau inferioare cerințelor piețelor străine.

28 Documenta Romaniae Historica, vol. XXI, nr. 215.

29 S. P. Radianu, *Județul Bacău, studiu agricol și economic*, București, 1893, p. 27-28.

30 *Ibidem*, p. 138.

31 Ortensia Racoviță, *Dicționarul geografic al județului Bacău*, București, 1893, p. 27-28.

32 S. P. Radianu, *op. cit.*, p. 142.

Din cele câteva aspecte prezentate, privitoare la viticultura tradițională din Moldova Centrală, rezultă pe de o parte vechimea multimilenară a acesteia pe meleagurile moldovenești. Numai o populație sedentară, legată de aceste pământuri, putea să practice această îndeletnicire, să-și dezvolte pînă la perfecțiune uneltele necesare și odată cu acestea să-și creieze un univers de credințe, datini și obiceiuri și tradiții legate de viticultură, ale căror practici au ajuns pînă în contemporaneitate.

Studiile comparative pe baza existenței materialului faptic arheologic și a materialului „viu” din societatea tradițională ne permit să coborîm în substratul vieții materiale și spirituale a societății noastre, substituind astfel lipsa izvoarelor scrise cu dovezi materiale care nu pot fi contestate. Încercările de pînă acum în acest sens sînt de bun augur, iar o colaborare strînsă între arheologie și etnologie, ambele științe ale istoriei, ar da rezultate spectaculoase. O abordare mai curajoasă dar și competentă a problematicii de către arheologi și de către etnologi va aduce noi contribuții la reconstituirea modului de viață a populației daco-gete și a vechii populații românești din spațiul carpato-danubiano-pontic.

TÉMOIGNAGES ÉTHNOLOGIQUES ET PALÉOETHNOLOGIQUES CONCERNANT L'ANCIENNETÉ DE LA VITICULTURE EN MOLDAVIE CENTRALE

R é s u m é

On attribue la cultivation de la vigne à côté de la cultivation des céréales, aux populations néolithiques qui ont vécu au IV-e — III-e millénaire a.n.è. sur le territoire de la Moldavie et au sud-ouest de l'Union Sovietique. Les outils viticoles et les vaisseaux de provisions en céramique découverts dans les stations archéologique des vallées de Siret, de Trotuș, de Berheci et de Zeletin attestent la pratique de la viticulture par nos aieuls, les dacs.

On présent des types de serpes simples et avec des crêtes, „chitonage” et pieux pour les plantations, spécifiques viticoles à côté des outils communs aux autres branches de l'agriculture. L'idée de la continuité est argumentée par la comparaison entre les outils découverts au cours des fouilles archéologiques et ceux employés dans la viticulture traditionnelle de XIX-e et de XX-e siècle.

L'auteur présent et des aspects de magie et de médecine populaire où on emploie des outils agricoles et viticoles en miniature.

Aussi on présent la coutume du lavage rituel pratiquée pendant la vinification de raisins.

En conclusion on montre que seulement une population stable sédentaire, liée de ces terres, pouvait pratiquer la viticulture depuis des temps immémoriaux, pouvait perfectionner les outils et créer un univers de croyance, d'usages, de coutumes et de traditions liées de la cultivation de la vigne.

Traduit par Florica Ichim

LISTES DES FIGURES

Fig. 1. — Outils viticoles en bois ; a — pien ; b, c — pâtes de coings de Berzunți et Fărăoani-Bacău ; d → instrument pour pressurer le raisin de Fărăoani-Bacău.

Fig. 2. — Faucillons pour le vignoble ; a — faucillon carpic de Tăvădărești ; b — du XIX-e siècle de Căbești ; c — du moyen âge, de XVII-e siècle de Tg. Trotuș ; d — de XIX-e siècle de Căbești-Bacău.

Fig. 3. — a, b — Faucillons pour le vignoble de Răcăciuni et Fărăoani-Bacău ; c — outils en fer pour la conjuration de Valea Seacă-Bacău.

Fig. 4. — Sacs pour le vignoble de Viișoara (Jevreni), commune Ștefan cel Mare, Prăjești et Slobozia de municipe Gheorghe Gheorghiu-Dej district de Bacău.

Fig. 5. — „Coreta“ de Viișoara-Jevreni — commune Ștefan cel Mare, „lin“ de Cernu, commune de Poduri-Bacău.

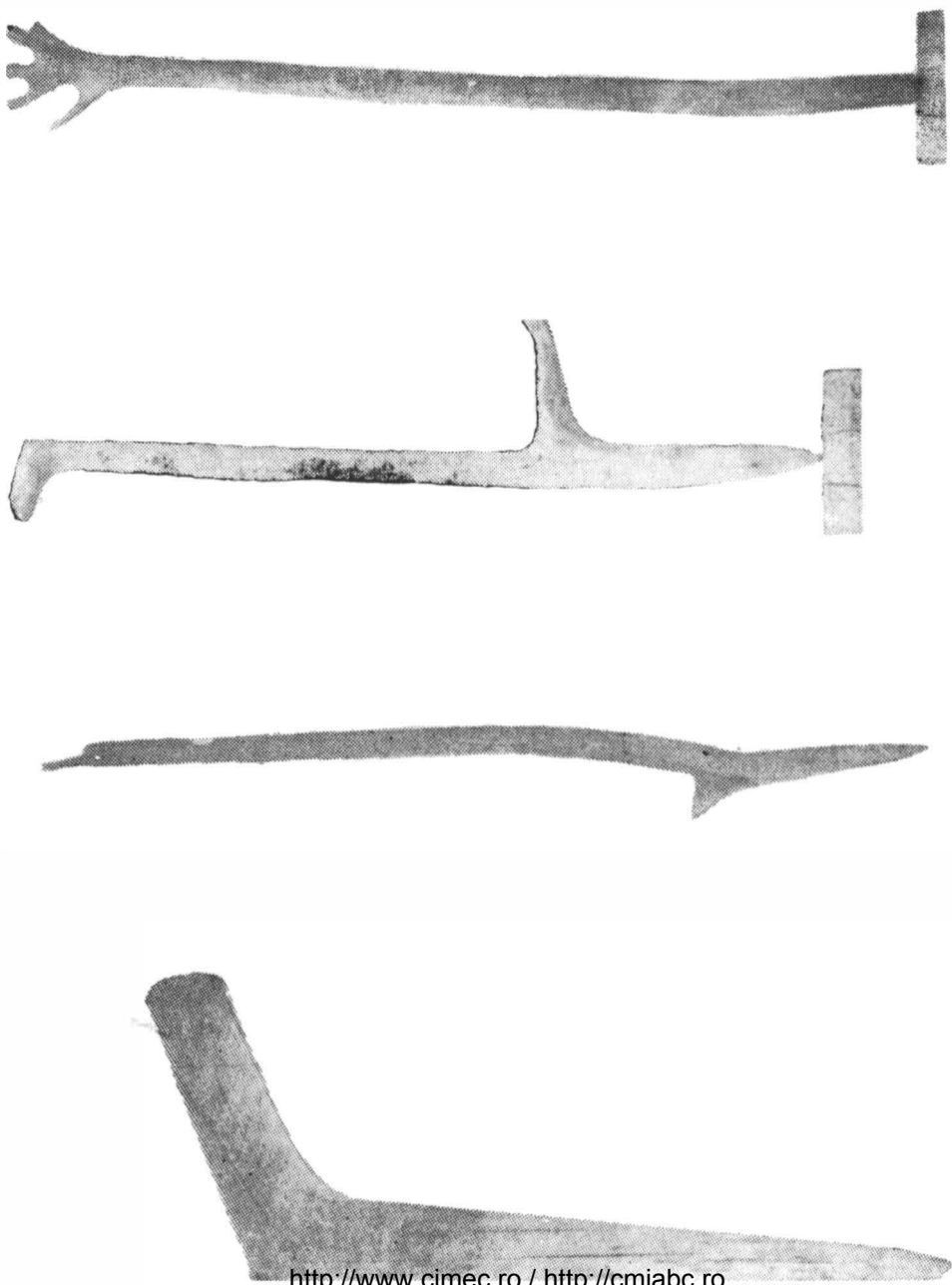

Fig. 1. — Unele vîtiçoale din lemn ; a — țâruiș ; b, c — chitonage din Berzunți și Fărăoani-Bacău ; d — muștuitor din Fărăoani — Bacău.

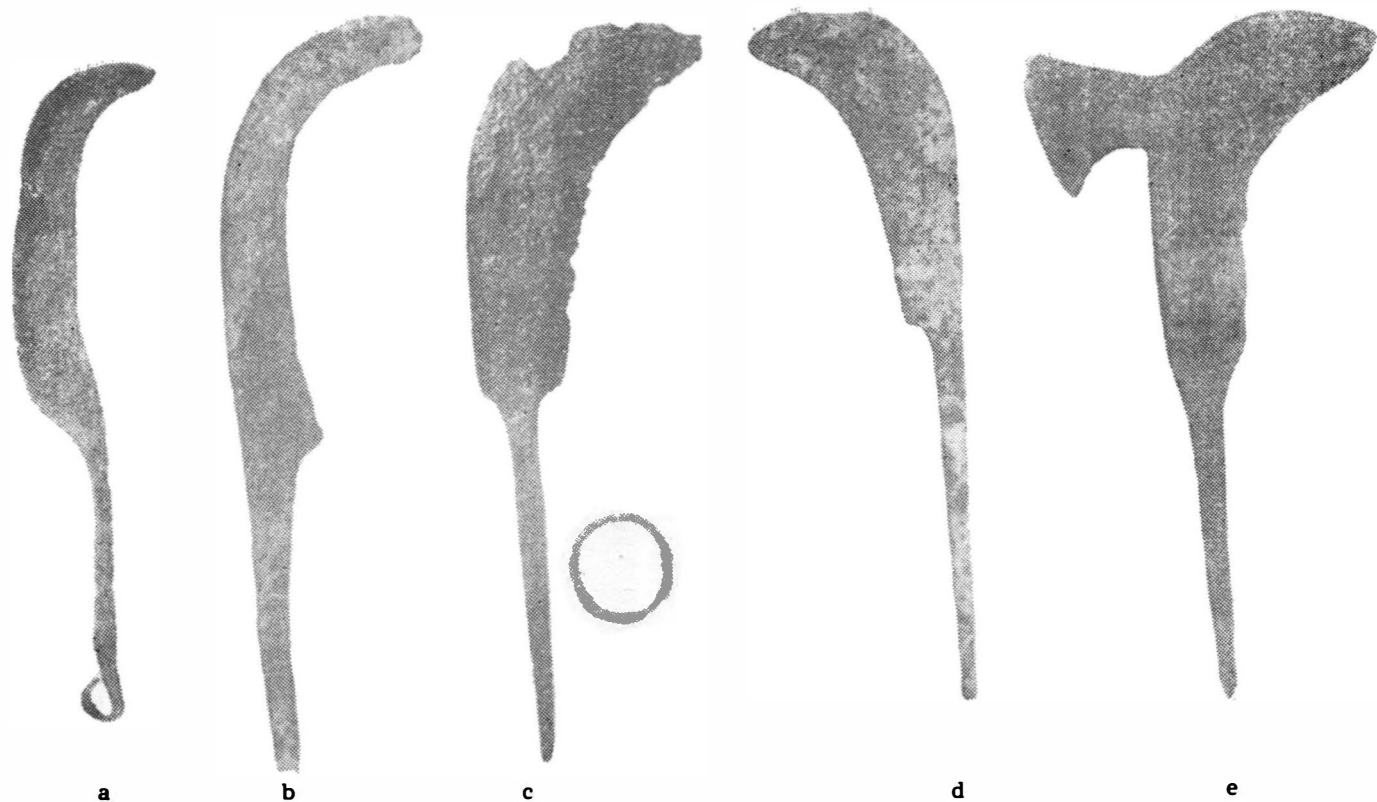

Fig. 2. — Cosoare de vie; a — cosor carpic din Tăvădărești; b — din sec. al XIX-lea, din Căbești; c — medieval, sec. al XVII-lea din Tîrgu Trotuș; d — sec. al XIX-lea din Căbești — Bacău; e — cu creastă din Burdusaci-Răchitoasa.

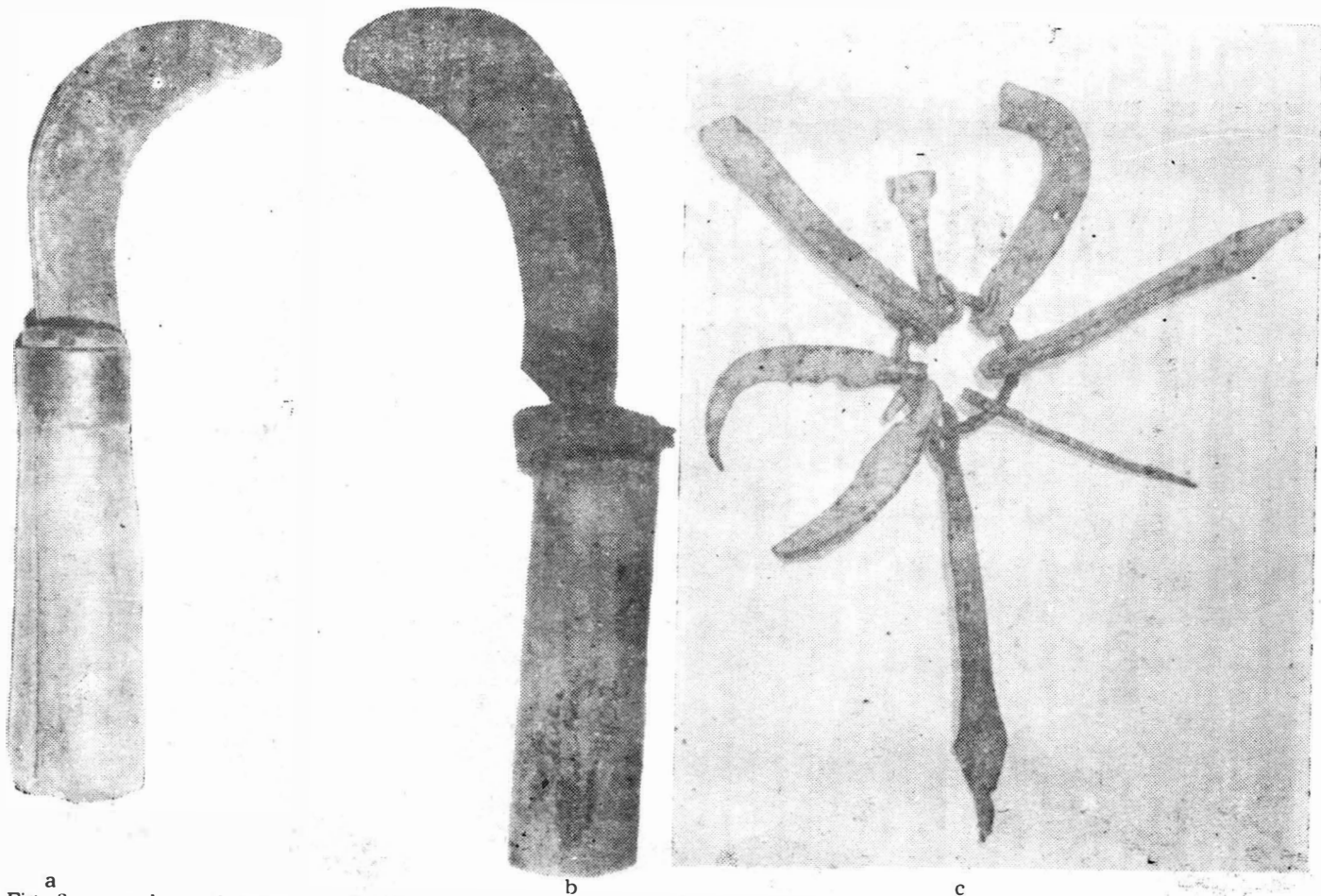

Fig. 3. — a, b — Cosoare de vie din Răcăciuni și Fărăoani-Bacău ; c — fiare de descîntat din comuna Valea Seacă-Bacău.

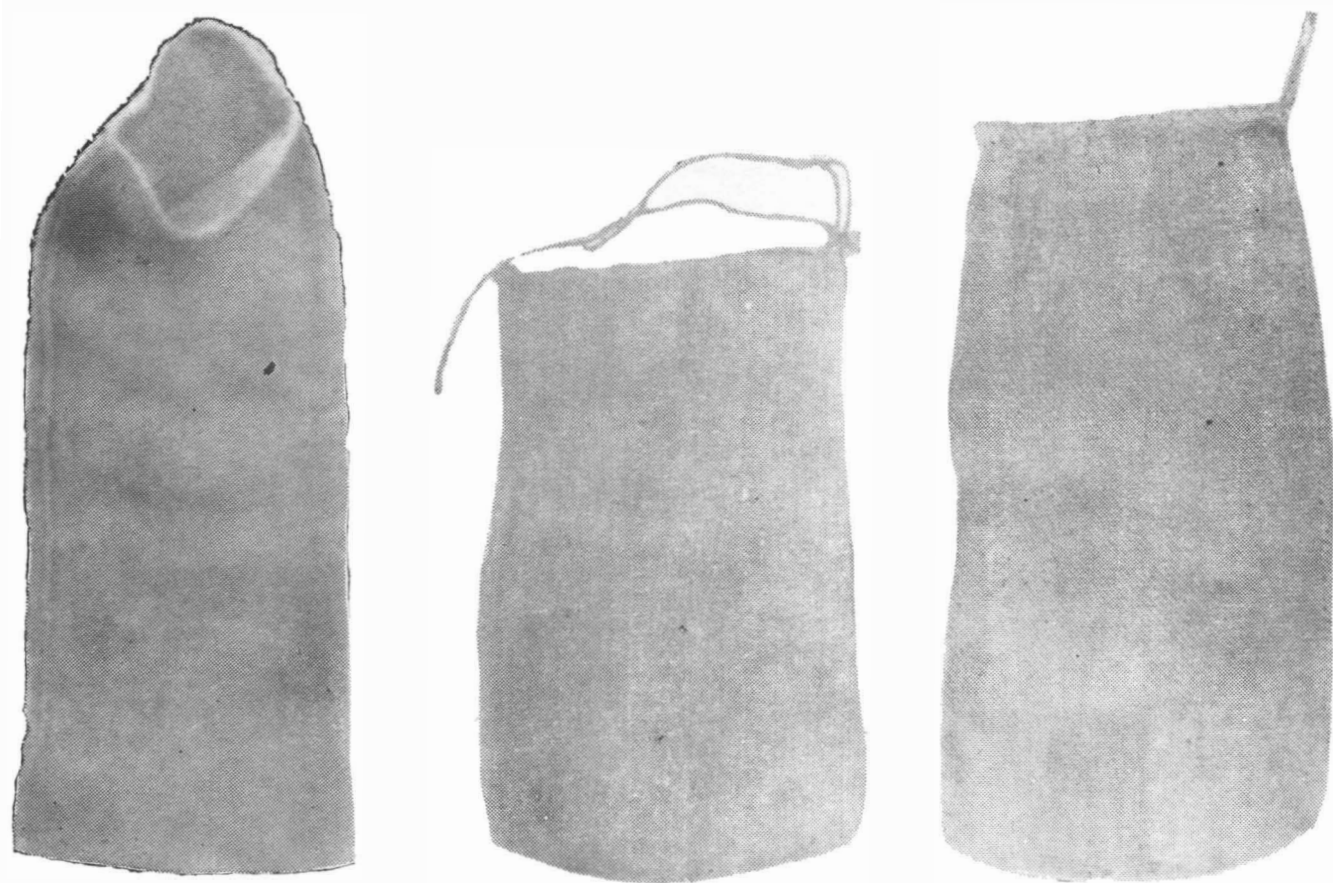
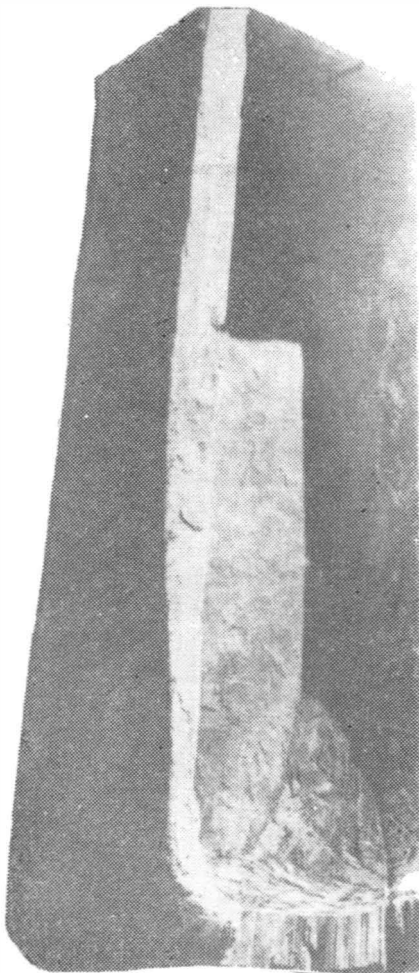

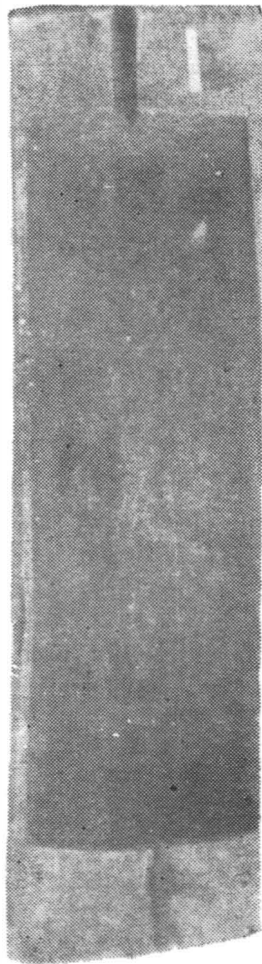
Fig. 4. — Saci de vie din Viișoara (Jevreni), Prăjești și Slobozia-municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej.

<http://www.cimec.ro> / <http://cmiabc.ro>

a

a. Coretă din Viișoara (Jevreni), comuna Ștefan cel Mare — Bacău.

b

b. Lin din comuna Poșuri, satul Cernu, județul Bacău